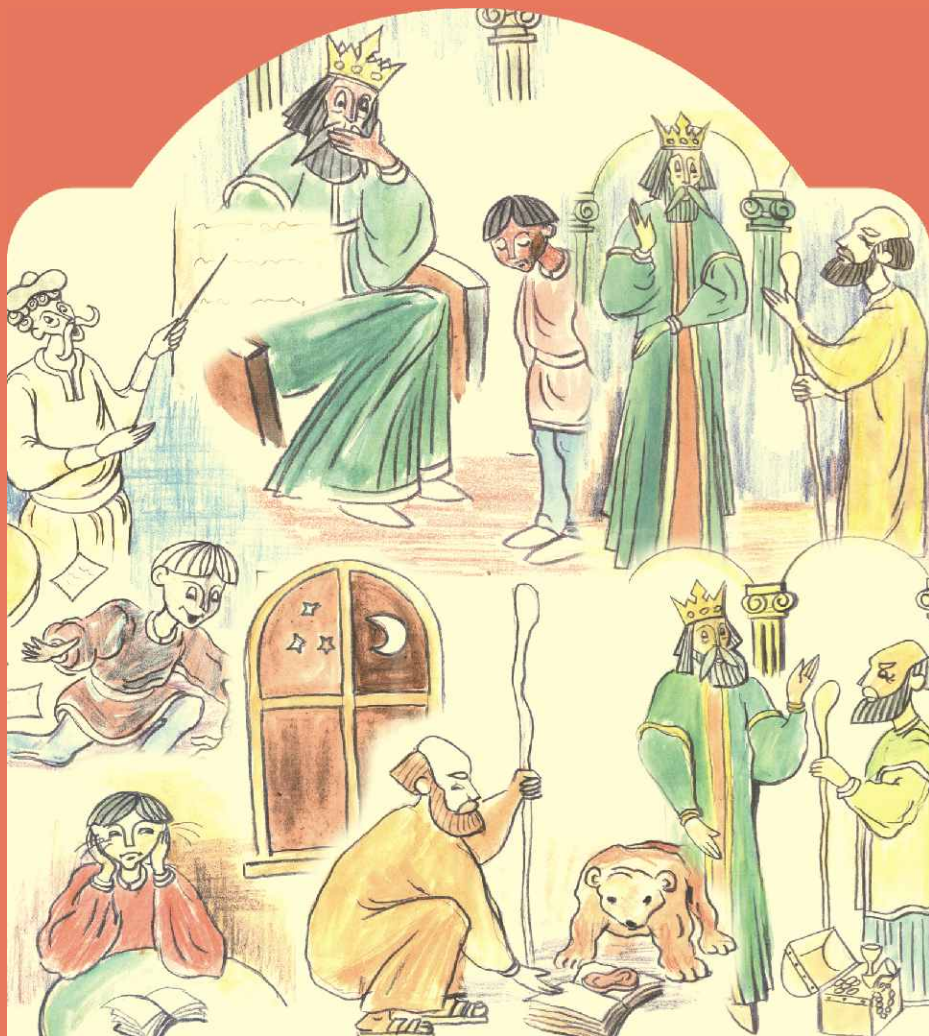

Despre învățătură

- de Anton Pann -

Anda' o siklipe'

- palal o Anton Pann -

MINISTERUL EDUCAȚIEI
ȘI CERCETĂRII

unicef

Despre învățatură

- de Anton Pann -

Anda' o siklipe'

- palal o Anton Pann -

Rinčhibăripen rromanes: ka ar o Sorin-Aurel Sandu

Copertă și ilustrații: artist plastic rrom Eugen Raportoru

Consultant și redactare în limba rromani: **conf. dr. Gheorghe Sarău**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
UNICEF**

Despre învățatură / UNICEF. - București:
Speed Promotion, 2005
ISBN 973-87430-7-9

1. Pann, Anton, autor
2. Sandu, Sorin–Aurel, traducător

821.135.1-1=241.58=135.1

Notă: Am folosit scrierea lui A. Pann. De ex.: *i-a zis miniștrii*, în loc de **i-au zis miniștrii**, sau **orce**, în loc de **orice**.

CONTEXT

Pentru ce o astfel de lucrare și, mai ales, bilingvă? Ar fi întrebarea ce ar stăruii în mintea cititorilor obișnuiți. Cărticica însă nu se adresează cu deosebire cititorilor români – care cunosc foarte bine opera lui Anton Pann – ci elevilor rromi, din sistemul educațional de limbă română sau maghiară, care învață, suplimentar, la cerere, 3-4 ore săptămânale de limba maternă rromani.

Destinația lucrării se extinde însă, căci, prin formula bilingvă adoptată aici, pilda în versuri servește, în același timp, și elevilor și profesorilor nerromi, care, iată, au ocazia să trateze teme ce privesc schimbul de valori și de mentalități, interculturalitatea.

Prestația traducătorului, format, în urmă cu opt ani, la cursul nostru facultativ de limbă rromani de la Universitatea din București, cumulează mai multe câștiguri în ediția de față. Avem, astfel, opera lui Anton Pann transpusă excelent în limba rromani comună, cu mici accente stilistice, binevenite, în dialectul matern al autorului, cel ursăresc, și, de asemenea, demersul poetic de excepție (autorul fiind nu numai traducător, dar și un foarte bun poet și actor rrom).

Nu în ultim rând, se remarcă respectul traducătorului față de înaintași, în prezentarea vechilor valori și căutări de ordin lingvistic, așa cum au fost ele (a se vede, de pildă, stăruința sa de a fi inserat textul vechi românesc).

Lucrarea câștigă și printr-o abordare plastică de excepție, desenele fiind realizate, ca de altfel de fiecare dată când edităm cărți din domeniul limbii, culturii și literaturii rrome, de către pictorul rrom Eugen Raportoru.

În ultimii ani, în România s-a publicat, conform statisticii din ianuarie 2004 a Consiliului Europei, cel mai mare număr de lucrări privind limba și cultura rromani. De asemenea, în România există un număr mare de elevi rromi care studiază, cu statut opțional, 3–4 ore săptămânale de limba și istoria rromilor (peste 24.000), un mare număr de profesori rromi care asigură predarea acestor discipline (460). Nicăieri în lume nu există în sistemul educațional un număr de 220.000 elevi rromi care își asumă identitatea rromă (deși numărul lor este cu două treimi mai mare!), în sfârșit, în nici o țară nu există o populație rromă de cca două milioane și jumătate – trei milioane! Nu în cele din urmă, nicăieri, cu consecvență demonstrată din anul 1990, apoi din 1992, nu s-au alocat atât de multe locuri distincte, pe criteriul discriminării pozitive, candidaților rromi la admiterea acestora în licee (câte 2000 – 2500 elevi admiși, anual, la clasa a IX-a), respectiv în facultăți (câte 400 de studenți rromi admiși anual la facultăți). Nicăieri nu există atât de mulți inspecitori și metodiști rromi, în cadrul inspectoratelor școlare județene, care traduc, la nivel local, politica Ministerului Educației și Cercetării.

Pe de altă parte, România își etalează întâietatea și din punctul de vedere al formării inedite a cadrelor didactice proprii, din sânul etniei rromilor, prin cursurile universitare la distanță ale CREDIS – Universitatea din București, pentru limba rromani (din anul 2000, parteneri ai M. Ed. C. fiind UNICEF și CEDU 2000+), respectiv, prin forme prealabile de inițiere – cursurile de vară de limba și istoria rromilor (din anul 1999, partener consecvent: UNICEF). Cursuri similare, evident, la nivel național, sunt derulate, anual, pentru câte cinci sute de cadre didactice nerrome care lucrează cu elevi rromi, în diferite programe comune ale Ministerului și ale partenerilor săi (UNICEF, Biroul Regional PER, Salvați Copiii, Romani Criss etc.).

Gheorghe Sarău,

consilier pentru limba rromani și rromi în M. Ed.C.,
conferențiar doctor la secția de limba și literatura rromani
a Universității din București – Facultatea de Limbi și Literaturi Străine

Jekh varesavo-mpäràto¹ kaj na-s les nijekh çhavo
Thaj kaj sas çhinde ileça ke na-i pal' les e-kh xurdo,
Rudìmaça-aj bixamaça² les o Devlorro súndã
Thaj, palal lesqoro gîndo, 'kh çhaveça les baxtãrdã.
Saves bare kamipnaça, dekana daj kerdã les,
Bilãches, barvalipnaça dad 'aj daj barãrde les.
Kadã but o ìmpäràto p'e çhavesqe merelas,
Ke khonik te xolãrel les an' palàto³ phendãs.
Kadã, zi bute berßen e sa bilãches barilo,
Orso nasul vov kerelas, na sas kerdo doşalo.
Thaj kana sarre rigen e sa opral sas phiravdo,
Àke, lil te siklãrel les, jekh butzando sas ando.
Phendine te siklãrel les gudlimaça, lokhorres,
Şukar te del lesqe dùma, xiç⁴ te na xolãrel les,
Ma te kerel zor pe les e, ma te phen' lesqe var'so,
Vaj te-astardöl te marel les, ke kado ni-av'la mişto.
Thaj kadã sar mangle lesqe, sa kadã vi sas kerdo,
Sar jekh xurdo lokhorres şaj te-açhol bigodãqoro.
Nesave berş kaj nakhle- ar, ita, o thagar manglã
Te dikhel so siklilo- ar o çhavo, sar nakhvdã.
Anindoj les angla' les e, astardã te puçhel les
Lokhorres thaj gudlimaça, te drabarel⁵ thodã les.
Vov phendã- ar: — Àlfa, bèta, gàma, dèlta, omikron,
Kàpa, jòta, sigma, tètã, pi, mi, ni, ksi, ipsilon⁶.
— Mişto! – o thagar phendã- ar, tòko-aborkha⁷ siklilãn?
— Apo', o çhavo-angle dia- ar, okolaver bisterdöm.

Un împărat oarecare neavând nici un fecior
Și fiind la întristare că n-are moștenitor,
Prin rugăciuni și postire Dumnezeu l-a ascultat
Și după a lui dorire cu un prunc l-a mângâiat;
Care cu dragoste mare din ceasul ce s-a născut
Părinții în răsfățare ș-în răzgâieli l-a crescut.
Atât de mult împăratul asupra lui tremura,
Cât strășnici¹ tot palatul, nu cumva a-l supăra.
Așa-l lasă pân' la mare să crească tot în desfrău²,
Pentru orice rea purtare nimeni nu-l ținea de rău.
Și când el era-ntr-o parte și alta purtat pe sus
Ca să învețe și carte un dascăl i s-au adus,
Poruncindu-i să-l învețe cu mângâieri și cu joc,
Să-i vorbească cu blândete, să nu-l supere de loc,
Să nu-l silească vrodată or să-l certe-n vreun fel,
Or să-ndrăznească să-l bată, c-apoi va fi vai de el.
Așadar aceste toate urmate-ntocma a fost,
Din care un copil poate lesne a rămânea prost.
Câțiva ani dacă trecură, împăratul a cerut
Să vază ce-nvățătură copilul său a trecut.
Și aducându-l de față începu a-l întreba,
Cu mângâieri, cu dulceață ca să citească ceva.
El începu: – Alfa, vita, gama, delta, omicrom,
Capa, iota, sigma, tita, pi, mi, ni, xi, ipsilon³.
— Bravo! – zise împăratul – num-atât ai învățat?
— Apoi, – răspunse băiatul – celelalte le-am uitat.

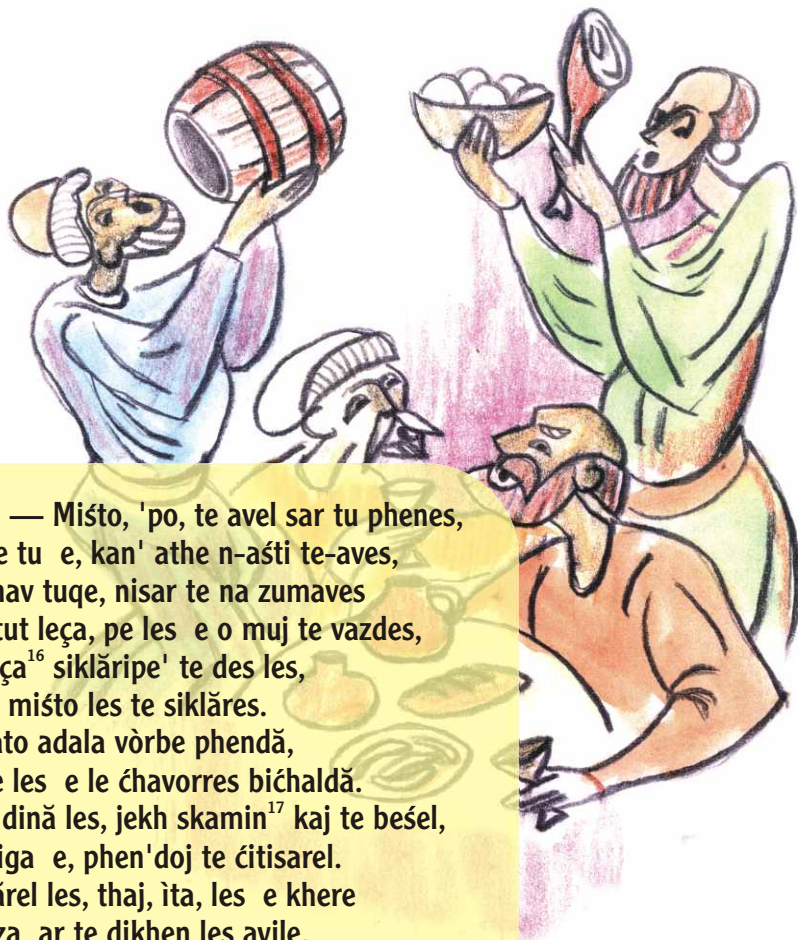

O thagar bare daraça pe piro kamlo çhavo
Ke-açhol lesqe palal les e jekh bigodãqo terno,
Sarre ministrën siga e te-aven les e akharel⁸,
Mangel svàto, thaj puçhel len so d-aštil pes te kerel,
Sar, thaj ka ar, so riga ar te anel pes jekh godi
Savo lil te siklarel les metodaça maj laçi.
Phende-ol ministrã: — Thagar!a, jekh filosofo si-atkha⁹,
Thaj si bare zanipnaça, zanel orso kamesa.
Sa vov siklipe' dinã- ar vi-amare xurden s-arren,
But kamasas te resel te del vi-amare nepoçen¹⁰.
Te mangesa, les vicie¹¹, thaj lesqi godi dikhes;
Le çhaves de-an' lesqi griza, bi te rodes averes.
Adav' svàto liindoj les, o-mparato biçhaldã
Le filosofos te-anen les, thaj kadã lesqe phendã:
— Ašundem but andar tu e, ke san manuš godãlo,
Vakeren¹² mišto-ol ministrã, phenen ke san butzando.
Vaš kado, bare ileça 'kharav tut, kana kames,
Tire laçe metodaça siklãr vi mirre çhaves;
Thaj ke te keres maj sigo t'i buti te dikhava,
Sar bešela-an' m'e zorã e vi me tut pošinava.
— Thagar!ana prabare!a, o filosofo phendã,
Sa so šundãn pala' man e ke phendã pes si kadã,
Ama, pra phuro-akana šom, na maj šom manqe terno,
Pašav mirre meripnas ar, na maj kam' te-a'v siklãrno;
Àke, reslòm k-i hodina¹³, kamav te-avav açhavdo,
Te-a'l man trãjo lokhimaça, ke dõsta¹⁴ šomas khino.
Bešav dur e bašipnas ar, o korkorripe' kamav,
Na kamav sluga paš'man e, k-ašte na maj xolãvav.
Ama, te na dav riga e o rajikano laçhipe',
Kamav, vi-o Del te kamela, sar šaj te-ažutiv tume'.
Phenav te traden les man e, mangav na mutizen¹⁵ ma',
Ke, sar phendõm, na d-aštizav ke tumaro kher te-ava'.

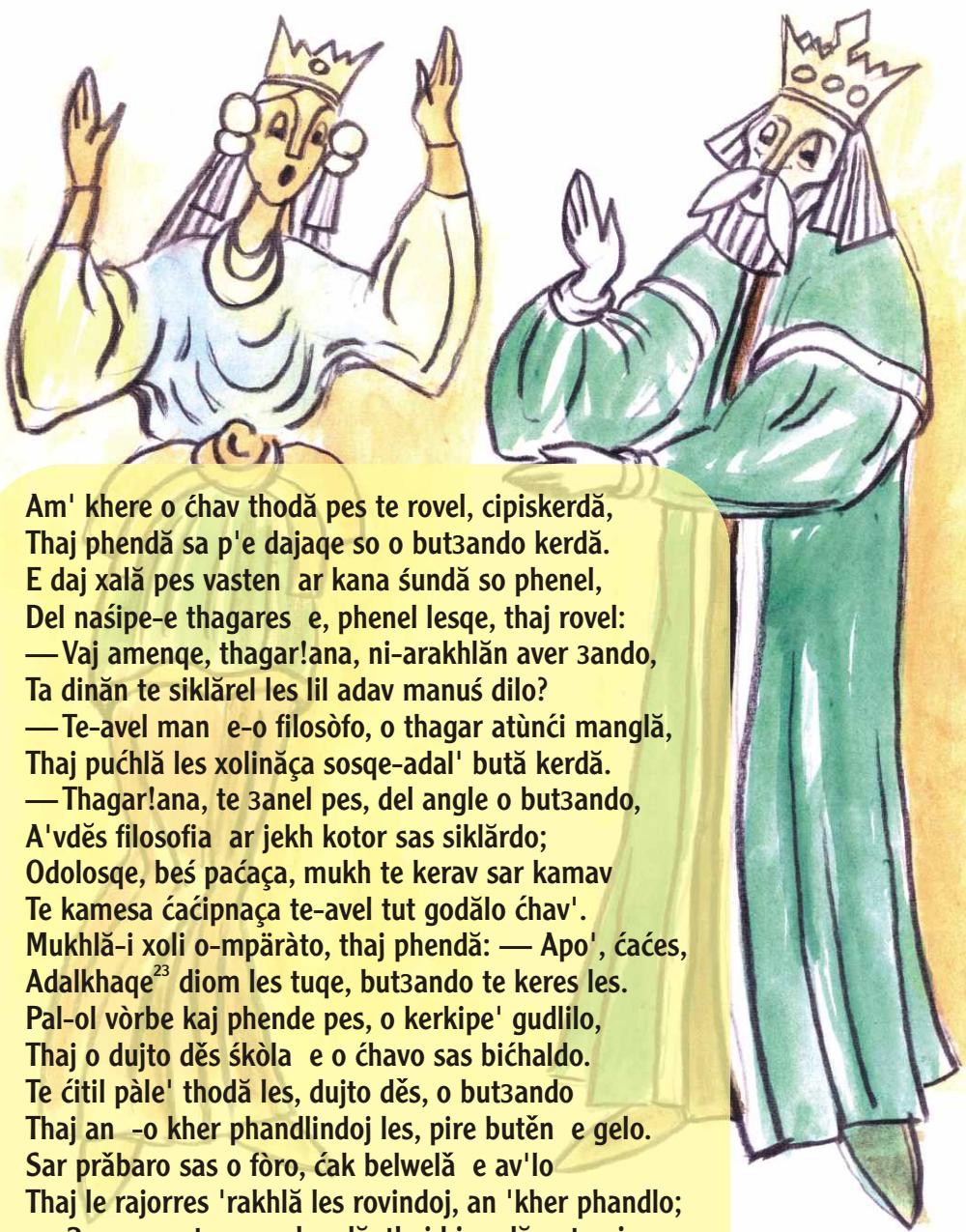
Împăratu-ngrijat foarte de al său iubit fecior,
Că-i rămâne după moarte un prea prost moștenitor,
Pe miniștrii săi în grabă îi adună pentru el,
Cere sfat și îi întreabă să-l învețe-n vreun fel
Ce să facă, din ce parte s-aducă vrun iscusit,
Ca să-l poată-nvăța carte cu vrun metod osebit.
I-a zis miniștrii: 'mpărate, e un filosof aici,
Cu științi prea minunatela la orce vei sta să-i zici;
El ne-a învățat la carte pe copiii noștri toți,
Și am vrea să avem parte de el și pentru nepoți;
Pe dânsul, de vei, îl cheamă să-i vezi duhul cel înalt
Și dă-i copilul în seamă fără să mai cauți alt.
Acest sfat, dar ascultându-l, împăratul a trimis
Și pe filosof chemându-l de față așa i-a zis:
— Am auzit pentru tine că ești om prea iscusit
Și toți te vorbesc de bine, toți zic că ești procopsit;
D-aceea cu râvnă mare te chem și te rog și eu
Cu asemenea urmare⁴ să-nveți și pe fiul meu;
Și văzând că-ți pui silința mai curând a izbuti,
Pe cât îmi va fi putința, și eu îți voi răsplăti.
— Preaslăvite împărate, – filosoful i-a răspuns –
Toate sunt adevărate câte de mine v-au spus,
Dar acum sunt bătrân foarte, nu mai sunt tânăr c-atunci,
M-am apropiat de moarte, nu mai am gust să-nvăț prunci,
M-am dat acum pe odihnă, voi să trăiesc liniștit,
Să-mi petrec viața în tihnă, că destul am obosit;
Fug de zgomot, de nepace, singurătatea iubesc,
Slugă chiar să am nu-mi place, ca să nu mă necăjesc;
Dar ca să nu calc cuvântul și hatârul⁵-mpărătesc,
Voiesc, de va vrea și Sfântul, pe cât poci să vă slujesc.
Trimiteti-l dar la mine, rog să nu mai fiu strămutat,
Că, precum v-am spus, nu-mi vine să vi-l învăț la palat.

O thagar phendă: — Mišto, 'po, te avel sar tu phenes,
Bičhalas les khere tu e, kan' athe n-ašti te-aves,
Ama, śun so phenav tuqe, nisar te na zumaves
Te mares, te xas tut leça, pe les e o muj te vazdes,
Kamav ekonomiaça¹⁶ siklăripe' te des les,
S-arri t'i filsofia mišto les te siklăres.
Pala' so o ĩmpărătò adala vòrbe phendă,
O dujto dēs khere les e le čavorres bičaldă.
Sar av'lo, jekh lil dină les, jekh skamin¹⁷ kaj te bešel,
Thodă les jekhe riga e, phen'doj te čitisarel.
N-astardă te siklărel les, thaj, ĩta, les e khere
Nesave manuś diza ar te dikhen les avile.
Pala' so svătò kerde- ar, o filsofo kamlo,
Odolença kaj av'le- ar, te len te xan vareso
(Ke atòska¹⁸, sar dikhel pes, kafāwa na pielas pes,
Pal' sar avdĭves patăl pes ke bi laço n-aštil pes).
Thaj sar na-s les te-ažutil les ni slùga, ni-aver čavo,
Thodă te-ovel lenqe slùga o čav le thagaresqo;
Andă les paš i ferăstra, dia les an'vast jekh lovo
Thaj phendă: — Àle, inker, thaj 3a kote k-o bākàno¹⁹
Te del tut tiral, salàmo, maro thaj jekh piri mol,
Te-aves sig, thaj phen ke-ol love del ma' texara so-ačhol!
Pal' so-o xabe' andă lenqe, čare-angla' len e thodă,
Thaj 3i kana-i răt peli- ar lenq're taxtaja pherdă.
Kaj o filsofo lia pes dĭlgo²⁰ vòrba te kerel,
Bisterdă ke lenqi slùga pašé len e bokhavel.
Thaj atùnci kana śundă les sar bokha ar rovel pes,
Le-'aj kide, phendă, thaj siklöv bigodăqo te ni-aves.
Napal²¹, khere te 3as tuqe te xas, am' kana reses,
Ke thodòm tut te-aves slùga-aj na xalăn te na phenes.
Te uštēs deranila e²², o kham 3ikaj na vazdel pes,
Thaj te-aves sigo škola e, te-a'l vrăma te siklövës.

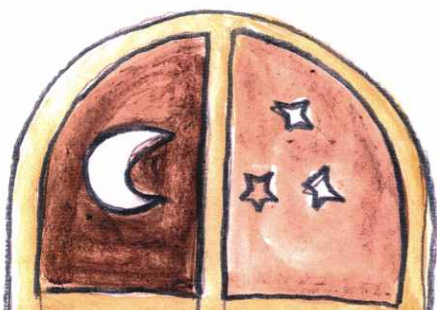
Împăratul zise: – Bine, fie și așa cum zici,
Să urmeze și la tine, dacă nu te-mpaci aici;
Dar însă îți dau de știre nu cumva să-l necăjești,
Să-l bați, să-i dai dojenire, or la el să te răstești,
Ci voi cu economie^o învățătură să-i dai,
Toată-a ta filosofie cu bine să i-o predai.
După ce-mpăratul zise despre filosof astfel,
A doua zi își trimise și pe fiul său la el.
Cum veni, îi dete carte, pe un scăunaș îl cinsti,
Și îl puse la o parte, poruncindu-i a citi.
Nu apucă să-i arate, ș-îndată s-a pomenit
Că câțiva inși din cetate spre vederea-i au venit;
După ce ceva vorbiră, filozoful a voit
Ca cu ceia ce veniră să puie de gustărit
(Că pe atunci, cum să vede, cafea nu obicinuia
După cum astăzi să crede că n-ar putea fără ea);
Și neavând să-i slujască vreun fecior sau argat,
Puse ca să-i poslușască feciorul de împărat;
Îl îndreptă pe fereastră, dându-i în mână un ban,
Zicându-i: – Na, ține asta și mergi colea la băcan
Să-ți dea mezelicuri, pâine și o carafă de vin.
Cusurul mi-l va da mâine, du-te și mai curând vin'.
Deci după ce le aduse masă, tacâmuri a pus,
Stolnic, paharnic le fuse, până mai către apus,
Că ei dacă s-apucară de vorbă și de lung sfat,
De sluga lor își uitară că slujește nemâncat.
Și auzindu-l că plânge la spatele lor de post,
Îi zise: – Vino de strânge ș-învață să nu fi prost;
Apoi mergi și tu acasă să mănânci și să prânzești,
Dar să nu spui că la masă te-am pus să ne poslușești.
Și dimineața te scoală, ziua pân' nu s-o-nălța
Să vii mai curând la școală s-avem vreme d-a-nvăța.

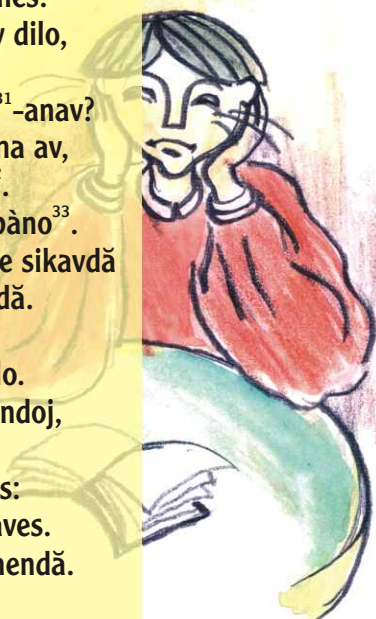
Am' khere o čhav thodã pes te rovel, cipiskerdã,
Thaj phendã sa p'e dajaqe so o butzando kerdã.
E daj xalã pes vasten ar kana súndã so phenel,
Del našipe-e thagares e, phenel lesqe, thaj rovel:
— Vaj amenqe, thagar!ana, ni-arakhlãn aver zando,
Ta dinãn te siklãrel les lil adav manuś dilo?
— Te-avel man e-o filosofo, o thagar atũnci manglã,
Thaj pučhlã les xolinãça sosqe-adal' butã kerdã.
— Thagar!ana, te žanel pes, del angle o butzando,
A'vdēs filosofia ar jekh kotor sas siklãrdo;
Odolosqe, beś paçaça, mukh te kerav sar kamav
Te kamesa ćacipnaça te-avel tut godãlo čhav'.
Mukhlã-i xoli o-mpãrãto, thaj phendã: — Apo', ćacēs,
Adalkhaqe²³ diom les tuqe, butzando te keres les.
Pal-ol vòrbe kaj phende pes, o kerkipe' gudlilo,
Thaj o dujto dēs škòla e o čhavo sas bičhaldo.
Te ćitil pãle' thodã les, dujto dēs, o butzando
Thaj an -o kher phandlindoj les, pire butěn e gelo.
Sar prãbaro sas o fòro, ćak belwelã e av'lo
Thaj le rajorres 'rakhlã les rovindoj, an 'kher phandlo;
— Ža manro te xas, phendã, thaj bi godãqo te ni-aves.
Am' le sãma kaj texãra sa deranil²⁴ te aves.
Pãle-o rajorro gelo- ar rovindoj, sar maj kerdã,
Aśundã li o thagar ke phandado les inkerdã.
Pherdòl xoli'aj mangel sigo o filosofo te-avel,
Pučhel les, thol te del sãma sosqe-adal' butã kerel.
Vov del angle: Te ni-aresav me dajokhar²⁵ te prasav²⁶,
Ama filosofia ar kotora les siklãrav.
Thaj dilo te na patãl man tiro baro raipe',
Ke si ma' lači metòda, kadava si-o ćacipe'.
Marel p'i godĩ-o thagar, thaj sa ćũda²⁷ perel lesqe,
Ama phenel e čhavesqe te žal k-i škòla pale'.

Plecând copilul se duse cu plânsete, cu văitat,
Și pe rând mume-sii spuse cum l-a întrebuițat.
Mumă-sa mâinile-și frânge, spusele lui ascultând,
Merge la-mpăratul, plânge, bocindu-se și strigând:
— Vai de mine, împărate, alt dascăl n-ai mai găsit,
De l-ai dat să-nvețe carte la un nebun și lipsit?
Filosofu-n grab să vie, împăratul l-a chemat,
Și l-a-ntrebat cu mânie de ce astfel s-a purtat.
— Împărate, știut fie – răspunse cel învățat –
Că azi din filozofie o lecție i-am predat;
De aceea fiți în pace, lăsați să-l învăț cum știu,
Dacă voiți și vă place să aveți înțelept fiu.
Se domoli împăratul și îi zise: – Negreșit,
D-aceea-ți dedei băiatul, ca să-l faci desăvârșit.
Se făcu zahăr amarul cu cele ce s-a mai zis,
Și a doua zi școlarul la școală fu iar trimis.
Filozoful priimindu-l iarăși d-a citi l-a pus
Și în casă încuindu-l l-a trebile lui s-a dus.
Prea mare fiind orașul, abia s-a-ntors înserat
Și găsi pe coconașul plângând acasă-ncuiat.
— Ai, mergi de mănâncă pâine – îi zise – și prost nu fi
Și aibi în grije ca mâine de dimineață să vii.
Se duse iarăși băiatul plângând ca-ntâi, cum am zis,
Aude și împăratul că l-ar fi ținut închis,
Se necăjește și cheamă pe filosoful pe loc,
Îl întreabă să dea seama de ce-și bate de el joc.
El răspunse: — Să nu fie vrodată eu joc să-mi bat,
Ci azi din filozofie iar o lecție i-am dat;
Și împărăția-voastră nu mă socotiți nerod,
Că filozofia noastră are osebit metod.
Se gândește împăratul, ciudate lucruri îi par,
Și zise către băiatul să meargă la școală iar.

Sar o trinto dīves pàle' o thagarorro avel,
Lel les thaj zi belvelă e²⁸ pal' les e les inkerel.
Ka ar 3anas thaj phirenas, terdölas²⁹ te pučhel les:
— 3anes kadaja bari diz sar bučhol vaj na 3anes?
Kan' angle na delas lesqe, phenelas: — Ma av dilo,
Adava si kodo plăco³⁰, adava si-o than kodo.
Maj 3andoj pučhelas: — 3anes adale phurtaqo³¹-anav?
Kaj o čhav angle na delas, o 3ando: — Guruv ma av,
Adava si kodi phurt, thaj akava si kodo hano³².
Athe 'kh baro raj bešel, thaj okote jekh baro bano³³.
Kadă phenindoj, girde³⁴-an' jekh than kaj lesqe sikavdă
Thaj avri te-ažukerel les, vov le čhavorres thodă.
Athe-o filosofo pàle' te bešel trubusajlo,
Thaj čak karing belvelă e, te 3al pesqe, inklišlo.
Gero čhavorro, vaj lesqe!, bokhalo-an' šil bešindoj,
Araklă les ke rovelas, rovelas izdralindoj.
Pala' so khere-aresle- ar, dină duma le čhaves:
— 3a vi tu manro te xas, thaj texara pàl' te-aves.
Ama, sar khere areslo- ar, o čhav p'e daqe phendă.
Kaj šundă vi o-mpărato, te anen les bičhaldă,
Thaj thodă les te phenel sosqe-adaja kerdă lesqe.
Vov dină angle: — Vaš les e kado si siklövipe',
— Me n-ašti te xatărav tut, o thagar atunci phenel,
3anav ke-o manuš siklöl pes anglutnes te čitizel.
— Vi adaja kam avela, o but3ando angle dia,
Ama k-i filosofia o čitipe' na-i dosta.
Siklărav les vi morala, kan' k-o rovli resas,
Am' anglal materiălo vakeripnasqo³⁵ kidas.
O thagar kovlilo pàle soça o 3ando phendă,
Thaj o štarto dės škola e le čhaves pal' bičhaldă.
Àma, sar reslo škola e, o 3ando jekh rovli lel
Thaj thol pes nange mortă e le čhaves te čalavel³⁶,
Phen'doj: Khere, aver var, so kerav me maj phenes,
Maj xolăres dad 'aj daj, haj m'o nasulipe' kames?
Adala thaj but avera phenindoj, sode kamlo,
Dină les drom belvelă e te 3al pesqe li mardo.

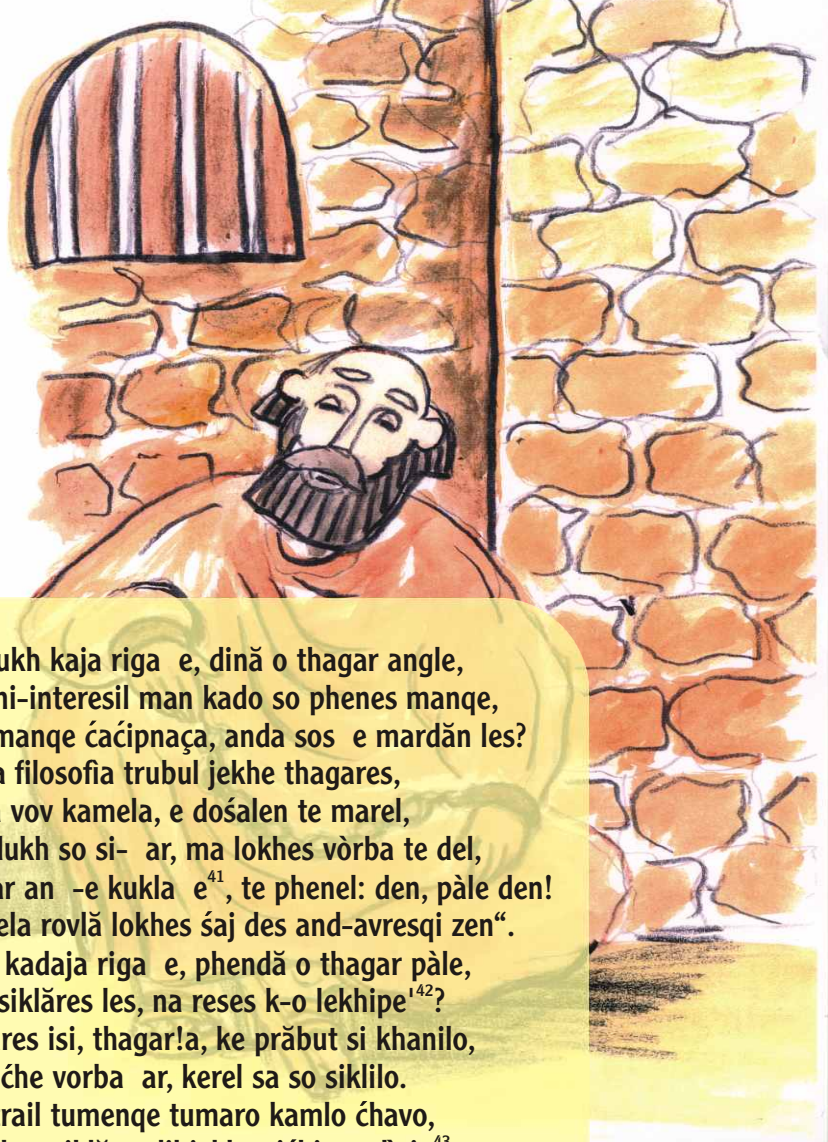
A treia zi viind iară feciorul de împărat,
L-a luat și până seara după sine l-a purtat;
Pe unde avea să meargă, sta în loc și-îl întreba:
— Știi tu astă piață largă cum se numește, au ba?
Când îi tăcea la-ntrebare, zicea: — Nu fi dobitoc,
Asta e piața cutare, ăsta e cutare loc.
Mai mergând întreba: — Știi tu cum se cheamă acest pod?
Când răspundea că nu știe, îi zicea: — Nu fi nerod,
Ăsta e podul cutare, ăsta e cutare han.
Colea șade un domn mare, iar dincoaci cutare ban.
Acestea zicând intrară într-un loc care i-a spus
Și pe copilul la scară ca să-l aștepte l-a pus.
Unde filosoful iară să șază a trebuit,
Și tocma cam către seară ca să plece a ieșit;
Bietul școlar, vai de dânsul, flămând în frig așteptând,
Îl găsi îngânând plânsul, tremurând și suspinând.
După ce merse acasă, porunci către școlar,
Zicând: — Mergi și tu la masă, dar vezi mâine să vii iar.
Cum se duse iar băiatul, plângând mume-sii a spus,
Auzind și împăratul, a trimis și l-a adus.
Îl întreabă ca să-i spuie de ce l-a purtat astfel.
El răspunse: — Alta nu e, decât lecții pentru el.
— Nu-ți poci lecția pricepe, — împăratul îi rosti —
Eu știu că omul începe întâi de la a citi.
— Și acesta o să fie, înțeleptul a răspuns —
Dar la o filosofie cititul nu e d-ajuns.
Am să-i predau și moralul când l-oi pune la citit
Și întâi materialul adunăm pentru vorbit.
Se muie iar împăratul cu câte el i le-a zis
Ș-a patra zi pe băiatul la școala iar l-a trimis.
Deci cum sosi el la școală, dascălul ia o nuia
Și îi dă pe pielea goală vreo câteva cu ea,
Zicând: — Mai spui altă dată p-acasă câte fac eu?
Mai superi mumă și tată și să voiești răul meu?
Aceste și alte dară zicând câte i-a plăcut,
L-a dat drumul către seară să se ducă și bătut.

3i-akana, na-i so phenel pes, o thagar jertiserdă,
Ama, te dikhas 3andesqi godi so-aști akana!
Ke sar o thagar súndă- ar odova so sas kerdo,
Ke le çhaves li mardă les, bari xoli pherdilo,
Thaj na kamlo ni jakhen e te dikhel e but3andes,
Ama vòrta an' phandipnas e dină lav³⁷ te çhuden les,
Thaj o dujto dës, siga e, an' kris te keren atjal³⁸,
Umblavdo te mudaren les, sar jekh baro biamal.
Ìta ke, o dujto dïves, o thagar vòrba dină
Thaj te k'ren kris k-o divàno le ministrën kidină.
Vardindoj³⁹ phare xolăça, o thagar atùnçi puçhlă:
— Phen- a' manqe, m'e çhavesqe sos ar kerdän sa 'kala?
— Thagar!ana prabare!a, filosofias' kaja,
Thaj ke phenav ćácipen, aśunen mirre lava.
— Ama so filosofia, ke vòrta kan' avilo
Ol taxtaja te pherel thaj te-avel slùga sas thodo?
— Thagar!ana, ćácipe' si kado, n-aști te phenav,
Ama sa so kerdem sas kaj but3ando les te kerav.
T'xara, over, kana thagar an -e t'o than kam ovel,
Ma-o xape' te dïldärel les⁴⁰, bigrižaça te bešel,
Ol manuśa paśal les e ma bokhale te oven
Thaj aver, avre riga ar, lesqo raipen te len.
— Pe kado ćácipe' si tut, phendă o ìmpäràto,
Am' o dujto dës, phen manqe, sosqe 'nkerdän les phandlo?
— Li kaja s' filosofia, nana-i bilaçi butĩ,
Kana thagar kam ovela, te 3anel phandlo sar si,
Thaj na, vaś jekh thav kaj lia les vaj aver varesosqe,
'Khe manuśes pe but vrăma te thol and-o phandipe'.
— Li athe ćácipe' si tut, o thagar pàle' phendă,
Sosqe-o trinto dës pal' tu e phiravdän les sar slùga?
— Li-adaja s' filosofia, ke-an' fòro les phiravdòm,
Thaj phurta, k-ašte 3anel, thaj thana lesqe sikavdòm,
Na, te kerdòla texara an' t'o than ìmpäràto,
Sadajekh te-ovel jekhes ar thaj avres ar xoxavdo.

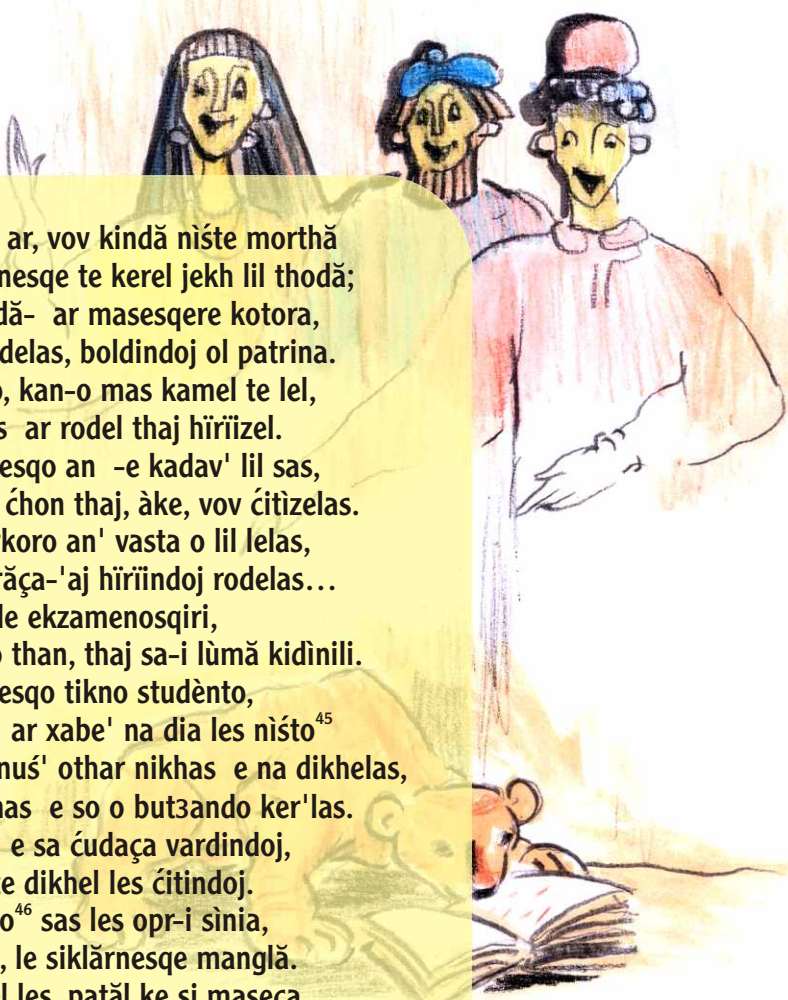
Pân-aci toate ca toate, împăratul le-a iertat,
Acum să vedem ce poate mintea unui învățat!
Că, cum auzi-mpăratul, de cele ce s-au urmat,
Că i-a și bătut băiatul, cu totul s-a turburat,
Și nici vru-n față să-i vie filosoful cel pârât,
Ci porunci-n pușcărie să-l bage numaidecât,
Ca a doua zi să-l piarză judecându-l cu divan,
Să-l spânzure și să-l arză ca pe un vrăjmaș tiran.
Așa a doua zi dară împăratul poruncind,
Miniștrii se adunară ca să-l judece voidind;
Deci întrebă împăratul, uitându-se rău la el,
Zicând: — Spune, căci⁸ băiatul mi l-ai pedepsit astfel?
— Preaslăvite împărate, aste filosofii sunt,
Și că sunt adevărate ascultați al meu cuvânt.
— Ce fel de filosofie, că tu chiar cum a venit
L-ai pus paharnic să-ți fie și stolnic de târguit?
— Împărate, așa este, eu nu o tăgăduiesc,
Dar i le-am făcut aceste vrând ca să-l înțelepțesc,
Adică: când va ajunge mâine-poimâine-mpărat,
Masa să nu se îndelunge, șezând la chef ne-ngrijat;
Iar supușii pe d-o parte flămânzi împrejur să stea
Ș-altii pe d-altă parte împărăția să-i ia.
— Bine, bine așa fie – împăratul iar ia zis –
A doua zi, spune-mi mie, dar ce l-ai ținut închis?
— Ș-asta e filosofie, lecția proastă nu-mi e,
Când va fi-mpărat să știe și închisoarea cum e,
Iar nu pentr-un fir de ață or d-altceva vinovat,
Să-l ție pe toată viața în pușcărie băgat.
— Și aceasta așa fie, – împăratul a urmat –
De ce ca p-o slugă ție a treia zi l-ai purtat?
— Ș-asta e filosofie, căci prin oraș l-am purtat
Și poduri ș-alte să știe i-am spus și i-am arătat,
Iar nu dacă să va face mâine-poimâine-impărat
De orcare cum îi place să fie de nas purtat.

– Mišto, mukh kaja riga e, dină o thagar angle,
Ke prăbut ni-interesil man kado so phenes manqe,
Am' phen manqe ćacipnaća, anda sos e mardăn les?
— Li-adaja filosofia trubul jekhe thagares,
Ma, orkana vov kamela, e dośalen te marel,
Te zanel i dukh so si- ar, ma lokhes vòrba te del,
Thaj ma, sar an -e kukla e⁴¹, te phenel: den, pàle den!
Ke „pan3 śela rovlă lokhes śaj des and-avresqi zen“.
— Mukh li kadaja riga e, phendă o thagar pàle,
Ama lil na siklăres les, na reses k-o lekhipe⁴²?
— But phares isi, thagar!a, ke prăbut si khanilo,
Na zanel laće vorba ar, kerel sa so siklilo.
But berśa trail tumenqe tumaro kamlo ćhavo,
Pal maj lokhes siklărav lil jekhe rićhines divio⁴³.
Lilă jag o ìmpăràto kana śundă-o lav kado,
Thaj dindoj vak jekh var, izdrànilo-o kher sa-rro,
Thaj phendă: — Aśunen les e! Sar asal man ar, dikhen?
Kasave lava slòbodo mirre kan śaj te śunen?
Boldinilo⁴⁴ karing les e-'aj phendă lesqe zorales:
— Kana tu phenes ke lokhes siklăres 'khe rićhines,
Te siklăres, thaj te na, me tut k-o meripe' dava!
O zando: — Bare lośaća, vòrto kadă kerava.
Jekh rićhino anen manqe, am' na baro, tiknorro,
Thaj an' trin ćhona dēsenge dav leća ekzàmeno.
Pala' so-adala phende pes, ćaćes o ìmpăràto
Tradă manuśen te roden, thaj ande jekh rićhino.
Phende-i vrăma thaj, aktěnća, filosofos e dia les,
Thaj o filosòfo lia les, siklăripe' te del les.

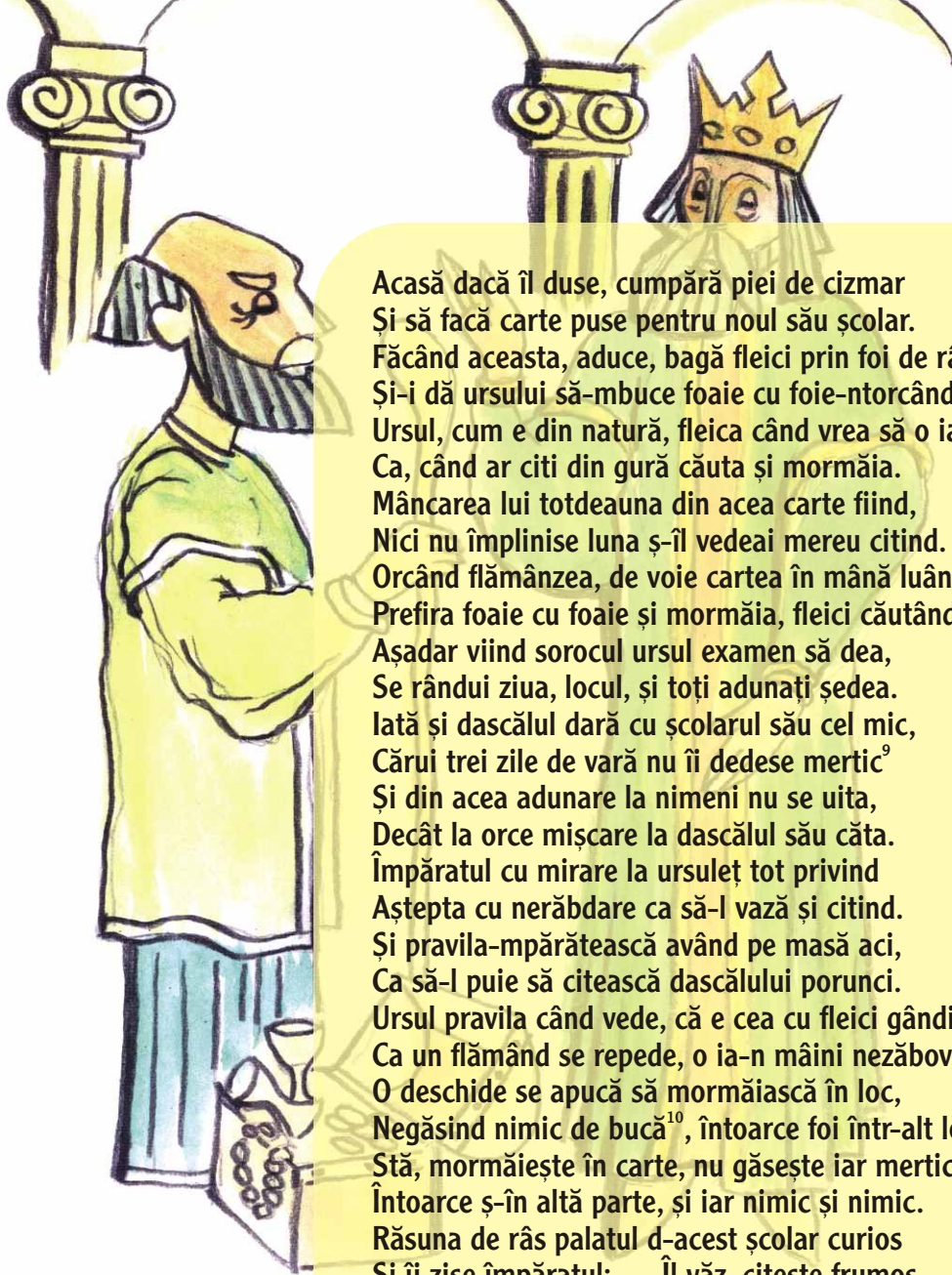
Bine, bine, ș-asta lasă, împăratul zise iar
Într-atât de mult nu-mi pasă, fie cum zici, n-am habar
În sfârșit, dar spune-mi mie, de ce pricină să-l bați?
— Ș-asta e filosofie ce trebuie la împărați,
Ca nu cum îi este vrerea pe vinovați a-i munci,
Să știe ce e durerea, puține a porunci,
Iar nu ca la jucărele să strige: dați și iar dați,
Că „cinci sute de nuiele lesne în spate la alții“.
— Lasă ș-asta la o parte – împăratul iar a zis –
Dar n-o să-l învețe la carte, prin urmare și la scris?
— Anevoie, împărate, că prea mult e răzgăiat,
El de vorbă nu se bate, ține ce a apucat;
Dea cerul să aveți parte de fiul-vă cel iubit,
Dar eu mai lesne-nvăț carte pe un urs nenărvit.
Se turbură împăratul auzind acest cuvânt
Și răcni-ncât tot palatul s-a clătît pân' la pământ,
Zicând: — Auziți necinste! Vedeți în răs cum mă ia?
Să cade așa cuvinte să zică-naintea mea?
Să-ntoarce către el iară și îi dă acest răspuns:
De vreme ce tu zici dară că mai lesne-nveți un urs
Să înveți, iar de nu, moarte, aceasta îți hotărâsc!
Zise el: — Bucuros foarte, v-am spus că eu primesc
Dați-mi un urs, dar nu mare, ci să fie mititel,
Ș-în trei luni cu-ncredințare vă dau examen cu el.
După ce aceasta zise, împăratul hotărât
Pentr-un ursuleț trimise ș-au adus numaidecât;
Cu soroc, cu legătură deteră pe dobitoc
La a cărții-nvățătură, și el îl primi pe loc.

Kana khere areslo- ar, vov kindă niște morthă
Thaj p'e neve siklănesqe te kerel jekh lil thodă;
Mașkar patrina thodă- ar masesqere kotora,
Thaj ričhines te xal delas, boldindoj ol patrina.
O ričhino, lesqo fêlo, kan-o mas kamel te lel,
Sar kana čítizel mos ar rodel thaj hiriizel.
Kaj sajekh o xabe' lesqo an -e kadav' lil sas,
Na naklosas ni jekh čhon thaj, àke, vov čítizelas.
Sar bokhavelas, kòrkoro an' vasta o lil lelas,
Boldelas patrin patrăça-'aj hiriindoj rodelas...
Kadă, avili i vrăma le ekzamenosqiri,
Phendă pes o dês, o than, thaj sa-i lùmă kidinili.
Àke li o filosòfo'aj lesqo tikno studènto,
Saves trine divesen ar xabe' na dia les ništo⁴⁵
Thaj andar sa-e manuś' othar nikhas e na dikhelas,
Nùmaj orso mișkipnas e so o butzando ker'las.
O thagar e ričhines e sa čudaça vardindoj,
Àke-so azukerelas te dikhel les čítindoj.
Kaj o lil e zakonënqo⁴⁶ sas les opr-i sinia,
O ričhino te čítil les, le siklănesqe manglă.
O ričhino o lil dikhel les, patăl ke si maseça,
Thaj, sar sas bare bokhaça, lel les an -e p'e vasta,
Putrel les thaj sigo-astardöl, àke, te hiriizel,
Ni arakhel khanć xamasqe, sa po jekh patrin boldel,
Rodel an'lil e nakheça, xabe' sa na arakhel,
Boldel avere riga e, rodel thaj pàle rodel...
Sa merenas asamnasqe adale siklövnes ar,
Thaj phendă li-o împăràto: — Dikhav, drabarel śukar,
Ama xić na xatărel pes odova so vov phenel,
An -e so čhib vaj legia akana vov drabarel?
— An -e lesqi čhib, thagar!a, o siklărno angle del,
Sa so akathe phenel pes uzès vov čítisarel.
Atòska li-o împăràto pesqi xoli čhudină
Thaj e butzandes lovença sa doșa ar puterdă.

Sar phenel pes:

**But maj lokhes siklăres lil jekhe zivutres lačo,
Desar svàto silkărnes ar te lel jekh manuś dilo.**

Acasă dacă îl duse, cumpără piei de cizmar
Și să facă carte puse pentru noul său școlar.
Făcând aceasta, aduce, bagă fleici prin foi de rând
Și-i dă ursului să-mbuce foaie cu foie-ntorcând.
Ursul, cum e din natură, fleica când vrea să o ia,
Ca, când ar citi din gură căuta și mormăia.
Mâncarea lui totdeauna din acea carte fiind,
Nici nu împlinise luna ș-îl vedeai mereu citind.
Orcând flămânzea, de voie cartea în mână luând,
Prefira foaie cu foaie și mormăia, fleici căutând.
Așadar viind sorocul ursul examen să dea,
Se rândui ziua, locul, și toți adunați ședea.
Iată și dascălul dară cu școlarul său cel mic,
Cărui trei zile de vară nu îi dedese mertic⁹
Și din acea adunare la nimeni nu se uita,
Decât la orice mișcare la dascălul său căta.
Împăratul cu mirare la ursuleț tot privind
Aștepta cu nerăbdare ca să-l vază și citind.
Și pravila-mpărătească având pe masă aci,
Ca să-l puie să citească dascălului porunci.
Ursul pravila când vede, că e cea cu fleici gândind,
Ca un flămând se repede, o ia-n mâini nezăbovind,
O deschide se apucă să mormăiască în loc,
Negăsind nimic de bucă¹⁰, întoarce foi într-alt loc.
Stă, mormăiește în carte, nu găsește iar mertic,
Întoarce ș-în altă parte, și iar nimic și nimic.
Răsuna de răs palatul d-acest școlar curios
Și îi zise împăratul: — Îl văz, citește frumos,
Dar nu putem înțelege zisele lui nicidecum,
În ce limbă ș-în ce lege ne citește el acum?
— În limba lui, împărate, – zise dascălul grăind –
Cum scrie aci curate le tălmăcește citind.
Atunci zâmbind împăratul necazul ș-a răsipit
Și iertând pe vinovatul cu daruri l-a slobozit.

Care va să zică:

**Mult mai lesne se învață un dobitoc simțitor,
Decât să ia de povață un neînțelegător.**

¹ (*rum.*) thagar
² bixapen = pòsto, kana na xas
³ (*rum.*) o thagarikano kher
⁴ nisar, delok
⁵ te citiel, te ginavel
⁶ patrana andar o alfabetò grekitiko (*autoresqi nòta.*)
⁷ tòko aborkha (*urs.*) = nùmaj kadikita, nùmaj kadaja
⁸ del muj, viciel
⁹ kathe, akathe, athe
¹⁰ nepòto (*andar i rumunikani chib*), unùko
¹¹ de muj, akhar
¹² (z)borizen, den dùmà, vorbisaren
¹³ ačhavipen
¹⁴ destul
¹⁵ na muti(sar)en man
¹⁶ godăça (*aut.n.*)
¹⁷ skàuno
¹⁸ atùnc
¹⁹ o manuś savo bikinel k-i bākānia, o boltāri
²⁰ lùngo
²¹ pala' kodo, palal ojkha
²² deteharinā e, javina e
²³ (k)adalaqe, odolosqe, anda' kado, vaś kado
²⁴ deteharin, javina e
²⁵ kajdāta, kajokhar
²⁶ te lav an -o asape'
²⁷ perel lesqe ćūda = miriel pes
²⁸ karing i rāt
²⁹ beśelas an -o than, ačhavelas pes
³⁰ than baro an -o fòro
³¹ phurt = pòdo
³² tikno hotèlo
³³ o maj baro grādo bojaritiko an -o Rumunikano Them; o Pann xamisarel/namiel ol orientālo thaj ol rumunikane elemèntura.
³⁴ dine andre, intrisājle
³⁵ diskusiaqe
³⁶ te del dab
³⁷ dinā vòrba, dinā porònka, zorphendā
³⁸ kadā, kidea, ajakha, akhija
³⁹ vardiel (*urs.*) = dikhel
⁴⁰ te lungārel les
⁴¹ kùkla = papùsa
⁴² skriipen, xramosaripen
⁴³ divio, sālbatiko
⁴⁴ irisājlo, irindā pes, boldinā pes
⁴⁵ khanć
⁴⁶ zakòno = legia, thami

¹ Dădu dispoziții severe.
² Lipsă de supraveghere, indulgență excesivă.
³ Numele unor litere ale alfabetul grecesc.
⁴ Procedeu, fel de a face ceva.
⁵ Favoare.
⁶ Chibzuială, moderație.
⁷ Prost.
⁸ De ce
⁹ Porție, rație.
¹⁰ De mâncare, de-ale gurii.

Lucrare tradusă și tipărită în 5.000 de exemplare cu sprijinul Reprezentanței UNICEF în România, cu fonduri oferite de Comitetul Național pentru UNICEF din Germania.